Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1944-02-20, iš Štuthofo – į Vilnių

Stutthof, d. 20 Februar 1944

Prof. Dr. Balys Sruoga
Lager Stutthof b/Danzig
Block XI
Deutschland

Stutthof, d. 20 Februar 1944

Vanduk, mano miela! Heute kam Dein Brief v. 10-II, – danke, danke! Der Inhalt unserer Briefe ist begrenzt, doch in jedem Deinem Briefe finde ich immer etwas neues, – ich fühle Dein seelischen Zustand – u. das mocht mir grosse Freude. Ich habe den selben Gefühl wie Du: das wir vor eine etwa Woche waren zusammen. Keine Wände können unsere Geiste trennen. Ich fühle mich hier als ein Gast, ich gehe nicht in das Lagersleben hinein, – alles im Lager geht mich nicht an, ich bin hier fremd u. stolz. Ich bin geblieben derselbe, wie ich früher war, vielleicht nur empfindlicher geworden bin. Meine Beziehungen mit unglücks Kameraden sie die besten. Ich fühle so deutlich, dass im März werde ich zu Euch kommen, dass brauche ich mehr dafür keinen reellen Grund. Warum hat Dalia das Stipendium aus der Musikschule abgelehnt? Meine Dramas möchte ich nicht jetzt publizieren, – ich kann doch nicht die Korrekturbogen lesen. Dasselbe trifft an u. die zweite Auflage der „Giesmė apie Gediminą“. Was für verleger will das herausgeben? Mit „Sakalas“ könnte man sprechen, doch mit neuen, mir unbekannten, – in keinem Fall. Natürlich, wenn brauchst Du das Geld, Du kannst geben in das Druck alles, was nach Deiner Meinung ist besser zu geben. Doch, wenn kannst Du mit dem Geld auskommen, publiziere lieber nichts. In voriger Woche kame die Paketen: Nr. 5, 6 u. 8. Es fehlt: No 4 u. 7. Paket mit Schreibwaren u. Rauchpapier ist nicht gekommen. Der grosse Karton kam auch nicht. Ich fürchte, dass der Karton kann unterwegs zu Grunde gehen. Die Sendungen v. Albinas, Alina, Marytė kamen auch nicht (vielleicht waren sie eingeschrieben? Solche sind verboten). Die fehlenden Paketen können noch kommen. Manchmal solche Paketen treffen nach 2–3 Monaten ein, – da sind doch Kriegszeiten. Die Brille kam, leider nicht die, die wollte ich haben. Diese ist für das Fernsehen, ich brauchte zum Lesen (mit vergoldete Einrahmung). Na, ich kam aus u. mit diese: ich reparierte mid diesem Material meine alte Brille. Fast jeden Tag beim Mittag erinnere ich an unsere Freundin Frau Degloji, – mein Gruss für sie, – sie hat guten Geschmack. Grüsse auch meine Freunden Dzingulis u. Murza, ich glaube, die Kerlen jetzt haben gut. Am 16–2 habe ich Erfolg gehabt, – natürlich, war es etwas traurig, doch mutig. [1r] // Innerlich bin ich ruhiger geworden. Ich glaube fast an den Sinn u. d. Vernunft der Geschichte. Die Jahrhunderten haben die Gerechtigkeit geschaffen, die Leute einer Generation sind nicht in der Lage sie zu zerstören. Ich träume Dich u. Dalia, ich sehe Euch in der Wirklichkeit mit klaren Blick. Es tut mir leid, dass Du für mich so viel leiden u. aufopfern musst, doch hoffe ich Dir für Deinen Güte u. Qualen wieder gutmachen, – in der Wirklichkeit u. Dichtung. Am Ende März komme ich zu Euch, – vielleicht noch früher.

Küsse unsere Dalia. Sei gesegnet, Vanduk, mano miela!

Miela, miela Vanduk!

Dein Bal [1v] //

_____

Prof. dr. Balys Sruoga
Stutthofo stovykla prie Dancigo
XI blokas
Vokietija

Stutthofas, 1944 [m.] vasario 20 d.

Vanduk, mano miela! Šiandien atėjo Tavo 02-10 laiškas, – ačiū, ačiū! Mūsų laiškų turinys yra ribotas, bet kiekviename Tavo laiške aš randu vis kažką naujo, – jaučiu Tavo dvasinę būseną – ir tai suteikia man daug džiaugsmo. Aš jaučiu tą patį, kaip Tu: mes maždaug prieš savaitę buvom kartu. Jokios sienos negali išskirti mūsų sielų. Jaučiuosi čia kaip svečias, nepritampu prie stovyklos gyvenimo, – viskas, kas vyksta lageryje, man nerūpi, aš čia svetimas ir išdidus. Esu toks, koks buvau anksčiau, gal tik dar jautresnis. Mano santykiai su nelaimės draugais kuo geriausi. Aš taip aiškiai jaučiu, kad kovo mėnesį grįšiu pas Jus, man daugiau nebereikia jokio realaus pagrindo. Kodėl Dalia atsisakė stipendijos iš Muzikos mokyklos? Nenorėčiau dabar spausdinti savo dramų, – aš juk negaliu skaityti korektūros. Tas pats pasakytina ir apie antrąjį „Giesmės apie Gediminą“ leidimą [1]. Koks leidėjas norės jį paskelbti? Su „Sakalu“ būtų galima pašnekėti [2], bet su naujais, man nežinomais, – jokiu būdu. Žinoma, jei Tau reikia pinigų, gali atiduoti spausdinti viską, kas, Tavo nuomone, geriau. Bet jei gali išsiversti, nepublikuok nieko. Praėjusią savaitę atkeliavo siuntiniai Nr. 5, 6 ir 8 [3]. Trūksta Nr. 4 ir 7. Siuntinys su rašymo priemonėmis ir rūkomuoju popieriumi neatėjo. Didelės kartoninės dėžės taip pat negavau. Bijau, kad pakeliui ji gali pražūti. Siuntiniai nuo Albino, Alinos, Marytės irgi nepasiekė (galbūt jie buvo registruoti? Tokie draudžiami) [4]. Dingę siuntiniai dar gali atkeliauti. Kartais tokie siuntiniai ateina po 2–3 mėnesių, – juk karas. Akinius gavau, gaila, ne tuos, kurių norėjau. Šitie žiūrėjimui į tolį, o man reikia skaitymui (paauksuotais rėmeliais). Na, aš išsiverčiau ir su šiais: pasitaisiau savo senus akinius. Beveik kiekvieną dieną per pietus prisimenu mūsų draugę ponią Deglją [5], – perduok labų dienų jai, – ji turi gerą skonį. Pasveikink taip pat mano draugus Dzingulį ir Murzą [6], manau, kad jiems dabar viskas gerai. 02-16 man pavyko, – žinoma, buvo truputį liūdna, bet drąsu [7]. [1r] // Viduje tapau ramesnis. Aš beveik tikiu istorijos prasme ir protu. Šimtmečiai sukūrė teisingumą, vienos kartos žmonės negali jo sunaikinti. Aš sapnuoju Tave ir Dalią, aš matau Jus aiškiai kaip tikrumoje. Man gaila, kad Tu dėl manęs turi tiek daug kentėti ir aukotis, bet aš tikiuosi Tau už Tavo gerumą ir kančias vėl atsidėkoti, – realybėje ir kūryboje. Grįšiu pas Jus kovo pabaigoje, – galbūt dar anksčiau. Pabučiuok mūsų Dalią. Būk palaiminta, Vanduk, mano miela!

Miela, miela Vanduk!

Tavo Bal [1v] //

KOMENTARAI

[1] Balys Sruoga, Giesmė apie Gediminą: gražiajam jaunimėliui, iliustravo Mstislavas Dobužinskis, Kaunas: Sakalas, 1938.
„Pirmąsyk fragmentai iš poemos buvo publikuoti „Židinyje“ 1937 m. pabaigoje. Matyt, autorius jautė kūrinio pobūdį, nes, siųsdamas tekstą į žurnalą, pats pridėjo redakcijos prierašą, jog šiuos fragmentus persispausdinti draudžiama, ir redakcija jį išspausdino. Atskira knyga poema pasirodė 1938 m. pradžioje 4 200 egz. tiražu su gražiomis dail. M. Dobužinskio iliustracijomis. Pasipylė recenzijos, – dažniausiai nedidelės, bet, kaip liudija vienas iš jų autorių A. Vengris, poeto priimtos labai jautriai, su dėkingumu“ (Algis Samulionis, „Paaiškinimai“, in: Balys Sruoga, *Raštai*, t. 1: *Poezija*, parengė Algis Samulionis, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1996, p. 820; plačiau apie poemos sumanymą, rašymo istoriją ir leidybą po Antrojo pasaulinio karo JAV ir Lietuvoje žr. Idem, in: *Ibid*., p. 818–820).

[2] Balys Sruoga norėjo tęsti bendradarbiavimą su „Sakalo“ leidykla, planavo išleisti dar dvi dramas – *Apyaušrio Dalia* ir Kazimieras Sapiega. Balys Sruoga leidyklai pristatė šių kūrinių temas, idėją, personažus. „Sakalo“ leidyklos įkūrėją ir vadovą Antaną Kniūkštą šie Balio Sruogos pasiūlyti kūriniai sudomino – jis prašė atsiųsti jų rankraščius, ketino juos publikuoti, tačiau dėl prasidėjusios nacių okupacijos jie tuo metu nebuvo išspausdinti (plačiau žr. Balio Sruogos laiškas Antanui Kniūkštai, iš Vilniaus – į Kauną, [19]41-09-10, in: *MLLM GEK 10909, MLLM ER1* 1656, l. 1r).

[3] Balys Sruoga gavo siuntinius Nr. 5, 6, 8: 1944 m. sausio 18 d. Vanda Sruogienė Baliui Sruogai išsiuntė 3 [klg.] ir 1/2 [gr.] siuntinį Nr. 5, kuris „gautas tikrai“ („Duonos 1 1/2 kl[g]., dešros 250 gr., taboka, „Vitaminai“, sviesto 200 gr., akiniai, kava, buljonas, papirosai, „Skutal“, tepalas nuo egzemos“) („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: „Balys Sruoga, „Biografija, 1943–1945, Stutthof“, in: *BLKMČ BS*, l. 99r); 1944 m. sausio 24 d. Vanda Sruogienė Baliui Sruogai išsiuntė 3 [klg.] ir 300 [gr.] siuntinį Nr. 6, kuris „gautas tikrai“ („Sviesto 300 gr., žąsies pašteto 200 gr., medaus buteliuke 200 gr., kava, tabokos iš Doros dėžutė, 4 dėž[utės] papirosų, 3 gab[aliukai] buljono, juodų serbentų marmelado, svogūnų, 2 obuoliai“) („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: LLTI BR, f. 53, b. 1370, l. 3v); 1944 m. vasario 2 d. Vanda Sruogienė Baliui Sruogai išsiuntė 500 gr. siuntinį Nr. 8, kuris „gautas tikrai“ („Tabokos maišelis 150 gr., buljono 2 gab[aliukai], kavos, sviesto 200 gr., 2 dėž[utės] papirosų“) (Idem, in: *Ibid*.).
Balys Sruoga negavo siuntinių Nr. 4 ir 7: 1944 m. sausio 13 d. Vanda Sruogienė Baliui Sruogai išsiuntė 1 [klg.] ir 250 [gr.] siuntinį Nr. 4 („Pyragaitis iš Būgių, kava, 2 dėž[utės] papirosų, tabokos maišelis, dantims milteliai, muiliukas skutimuisi, popieriai papirosams“) („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, l. 3r); 1944 m. sausio 31 d. Dalia Sruogaitė išsiuntė 7 kl[g.] siuntinį Nr. 7 („250 gr. lašiniukų, 6 dėž[utės] papirosų, 3 sąsiuv[iniai] papirosinio popieriaus, 50 lapų popieriaus, 4 bloknotai, rašalo buteliukas, 250 gr. meduolio, tabokos [?] gr., 2 klg. duonos, degtinės, alaus butelis, 2 obuoliai mūsų, kavos“) (Idem, in: *Ibid*.).

[4] Balio Sruogos bičiuliai Albinas Rimka ir Marija Nemeikšaitė jam ne kartą į lagerį siuntė maisto ir tabako (žr. „Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, in: „Balys Sruoga, „Biografija, 1943–1945, Stutthof“, in: *BLKMČ BS*). Aleksandros Zubovaitės-Fledžinskienės (Alinos) siuntiniai Baliui Sruogai į Vandos Sruogienės sudarytą siuntinių į Štuthofą sąrašą nepateko (žr. Idem, in: *Ibid*.).

[5] Degloji – kiaulė Būgių ūkyje.

[6] „Dzingulis – mūsų šuniukas, Murza – Būgių šuo“ (Vandos Sruogienės pastaba).

[7] „Pirmasis šio laiško puslapis skersai perbrauktas kažkokiu mėlynu chemikalu, matyt, cenzorius tikrino, ar nerašyta slaptu rašalu“ (Vandos Sruogienės pastaba).
Kalbama apie lageryje Balio Sruogos vadovaujamo literatų būrelio „Aitvarai“ narių surengtą vasario 16-osios šventę: „Ir vasario 16-tai aitvarininkai paruošė programą. Buvo kitaip papuoštas kalbėtojų pultas, kitaip pergrupuoti suoleliai. Laukta, mat, svečių: mūsų žurnalistų – spaustuvininkų ir kitų tautų atstovų – čekų, lenkų, latvių ir estų. Jie atėjo, ir Sruogai atrodė, kad visos iškilmės turėjo bent svečiams patikti. Tačiau patiko ir saviškiams, tik šie buvo santūrūs reikšti savo pasitenkinimą“ (Stasys Yla, Žmonės ir žvėrys Dievų miške, Putnam: Immaculata, 1947, p. 256).
„Vasario 16 d. iškilmių vakarui savo valgomąjį išpuošėme eglių šakutėmis, keliais vazonėliais žydinčių gėlių ir savo trispalve. Pasikvietėme pas save lenkų, čekų, latvių ir estų atstovus, kurie tą dieną mums atsiuntė sveikinimus. Susikaupimo valandėlėje prisiminėme žuvusius kovoje už Tėvynės laisvę ir mintimi pasveikinome savo namiškius ir visus tuos, kurie kovoja dėl mūsų tautos išvadavimo.
Paskaita apie nepriklausomybės idėją istorijos eigoje, savos originalios kūrybos skaitymas ir tėvynės dainos nukėlė mus visus toli anapus spygliuotų vielų į pavasarėjančius gimtosios žemės laukus. Tėvynės ilgesys ir susirūpinimas jos ateitimi giliai glūdėjo visų širdyse.
Ir tikrai, pavasarėjimas ėjo ir mūsų žemėje. Mus pasiekė žinios, kad vokiečiai leido organizuoti lietuvišką Vietinę Rinktinę. Lietuvių visuomenė į tai žiūrėjo kaip į savos kariuomenės užuomazgą. Vietinė Rinktinė turėjo palaikyti tvarką savo krašte ir apsaugoti gyventojų ramybę nuo siaučiančių banditų.
Vasario pabaigoje išlydėjome namo 16 savo tautiečių, kurie čia buvo atvežti vėliau už mus. Išlydėjome juos su pavydu, bet drauge džiaugėmės, kad dalis kenčiančių mūsų tautiečių keliauja laisvėn ir tuojau pamatys mielą Tėvynę, kurios pasiilgome pašėliškai. Per juos išsiuntėme savo linkėjimus ir prašėme nupasakoti mūsų namiškiams, kaip mes atrodome ir kaip čia gyvename“ (Antanas Gervydas, *Už spygliuotų vielų*, Chicago: „Draugo“ spaustuvė, 1950, p. 134–135).